

Bijlage 3. Behandeling van de adviezen en opmerkingen bij het ministerieel besluit tot voorlopige bescherming als monument van de gekandelaarde winterlinde in Peer

Provincie: Limburg

Gemeente: Peer, 1ste afdeling, sectie D

Objectnummer: 4.01/72030/143.1

-

Dossiernummer: 4.001/72030/102.1

Omschrijving:

Gekandelaarde winterlinde, Lindedorp 29

Mij bekend om gevoegd te worden bij het besluit van heden:

Brussel,

De Vlaamse minister van Financiën en Begroting, Wonen en Onroerend Erfgoed,

Matthias DIEPENDAELE

1. Adviezen en opmerkingen uitgebracht voorafgaand aan de voorlopige bescherming

1.1. Adviezen uitgebracht door de departementen en agentschappen van de beleidsdomeinen Omgeving, MOW en LV

1.1.1. Beleidsdomein Omgeving

Het advies werd gevraagd op 23 juli 2020.

Het departement noch de agentschappen brachten advies uit over de bescherming van het onroerend goed. In uitvoering van artikel 6.1.3 van het Onroerenderfgoeddecreet zijn de adviezen gunstig.

Conclusie: Het advies heeft geen invloed op het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit.

1.1.2. Beleidsdomein Mobiliteit en Openbare Werken

Het advies werd gevraagd op 23 juli 2020.

Het departement noch de agentschappen brachten advies uit over de bescherming van het onroerend goed. In uitvoering van artikel 6.1.3 van het Onroerenderfgoeddecreet zijn de adviezen gunstig.

Conclusie: Het advies heeft geen invloed op het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit.

1.1.3. Beleidsdomein Landbouw en Visserij

Het advies werd gevraagd op 23 juli 2020.

Het departement noch de agentschappen brachten advies uit over de bescherming van het onroerend goed. In uitvoering van artikel 6.1.3 van het Onroerenderfgoeddecreet zijn de adviezen gunstig.

Conclusie: Het advies heeft geen invloed op het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit.

1.2. Advies uitgebracht door de betrokken gemeente Peer

Het advies werd gevraagd op 23 juli 2020.

Gemeente Peer

Het college van Burgemeester en Schepenen bracht op 7 augustus 2020 een gunstig advies uit over deze bescherming. Het advies maakt integraal deel uit van het beschermingsdossier.

Conclusie: het advies heeft geen invloed op het inhoudelijk dossier en/ of het ministerieel besluit.

1.3. Advies uitgebracht door de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed (VCOE)

Het advies werd gevraagd op 23 juli 2020.

De VCOE bracht op 20 augustus 2020 een voorwaardelijk gunstig advies uit over de bescherming van het onroerend goed. Het advies maakt integraal deel uit van het beschermingsdossier.

Behandeling van het advies:

De commissie vraagt de selectie van de boom te verduidelijken en aan te geven in hoeverre de bescherming een aanvulling betekent op het al beschermde houtig erfgoed in Vlaanderen. De commissie vraagt bij de afweging voldoende aandacht te besteden aan representativiteit en verwacht een concrete motivering van de voorgestelde bescherming op basis van vergelijkend materiaal.

De commissie kan uit het dossier niet afleiden of de aangetaste omgeving alsnog werd meegenomen in de uiteindelijke afweging, en dit ten opzichte van andere geïnventariseerde en beschermde locaties. De commissie vraagt bij de afweging voldoende aandacht te besteden aan eventuele contextwaarden en de samenhang met ruimere erfgoedgehelen.

Antwoord:

Zoals beschreven in de evaluatie van de erfgoedwaarden (Inhoudelijk dossier 2.1), is de winterlinde in Peer één van de dikste en mogelijk oudste linden van Limburg. Door zijn specifieke plantlocatie, omvang, leeftijd en vorm, die in het historisch overzicht en de beschrijving (Inhoudelijk dossier 1.2 en 1.3) worden geduid, voldoet deze boom aan de selectiecriteria "zeldzaamheid, herkenbaarheid, representativiteit, ensemblewaarde en contextwaarde" die worden gehanteerd om de bescherming te onderbouwen. In het beschermingsdossier worden de criteria niet apart geëxpliciteerd, maar komen ze voor in relatie tot de erfgoedwaarden. De van toepassing zijnde criteria zitten aldus vervat in de waardebeoordeling van het beschermingsdossier (bijvoorbeeld in dit dossier wordt onder de esthetische waarde de 'representativiteit' als schermboom benadrukt alsook de typologische 'zeldzaamheid' van dergelijke oude bomen).

De context is weliswaar gewijzigd, maar is nog in zekere mate herkenbaar als boerenerf, en centraal in de bebouwing van het gehucht Linde. Het is juist de boom zelf die met zijn representatieve vorm een groot deel van de leesbaarheid van de site vertegenwoordigt.

De commissie ondersteunt de standaard afbakeningsmethodiek gericht op het vrijwaren van zowel stam, kruin als belangrijkste wortels. Bij de toepassing hiervan is het echter onduidelijk waarom de berekende cirkelvorm alsnog met enkele meters wordt verminderd. De perimeter van de gekandelaarde winterlinde wijkt sterk af van het algemene principe '15 maal de stamdiameter gemeten op 1,50 m, ofwel de kroonprojectie met 5 m rondom, afhankelijk van wat het grootst is'. Volgens het inhoudelijk dossier volstaat hier een straal van 20 m omwille van de ongelijke kroonprojectie, die niet in verhouding is tot de grote stamomtrek. Deze motivering lijkt weinig logisch: een berekening op basis van de (kleinste) stamdiameter (1,73 m gemeten op 80 cm hoogte) levert al een straal op van 26 m. Op basis van de stamdiameter op 1,5 m hoogte moet zelfs een nog grotere wortelzone beschermd worden. De commissie vraagt de afbakening aldus na te kijken en te onderzoeken of geen ruimere afbakening nodig is voor een optimaal behoud.

Antwoord:

De afbakening van de bescherming wordt gemotiveerd in het inhoudelijk dossier (2.3): De kroonprojectie van de linde is omwille van het vroegere kandelaren niet in verhouding tot de enorme stamomtrek, en ook niet gelijkmatig verdeeld. Door het kandelaren wordt de kruin beperkt in omvang: op het moment van bescherming bedraagt de grootste kruindiameter ongeveer 21 m. Vermits de kruin van een boom in evenwicht is met het wortelvolume, is het wortelpakket hoogstwaarschijnlijk evenzeer beperkter dan verwacht mag worden van een boom met een dergelijke zeer grote stamomtrek. Daarenboven situeren wortels zich vooral daar waar vocht en lucht aanwezig zijn en de wortelgroei kan dus, afhankelijk van de ondergrond, een onvoorspelbare vorm aannemen. De weg langs de linde heeft de groei van

het wortelpakket waarschijnlijk belemmerd. Ook werd bij de afbakening het aantal gebouwen binnen de bescherming zoveel mogelijk beperkt. Daarom kan een cirkel met straal 20 m hier volstaan: dit omvat hier vermoedelijk de belangrijkste wortelzone. Deze bijkomende motivatie wordt aangevuld in het inhoudelijk dossier.

Bij de omschrijving van de wetenschappelijke waarde vraagt de commissie de algemene stelling dat de bomen in veteraanfase een 'uniek habitat voor een aantal zeldzame soorten' zijn concreet te onderbouwen.

Antwoord:

De boom vertoont sterke veteraan kenmerken waarbij zich in de holle stam opgestapeld houtmoolm bevindt, dat een uniek habitat vormt voor specifieke diersoorten, waaronder kevers. Deze onderbouwing voor de wetenschappelijke waarde wordt aangevuld bij de beschrijving van de erfgoedwaarden.

De stelling dat de winterlinde een uitgesproken genetische waarde bezit als 'vertegenwoordiger van een bijzondere variëteit', behoeft verdere duiding. Noch het beschermingsbesluit, noch het inhoudelijk dossier gaan in op de soortkenmerken en het voorkomen van deze variëteit in Vlaanderen.

Antwoord:

De winterlinde in Peer dateert minstens van het einde van de achttiende eeuw, maar is mogelijk ook veel ouder. Op basis van de nu bekende documenten en met de huidige onderzoeksmethoden is de juiste leeftijd niet te achterhalen. Uit genetisch onderzoek blijkt dat oude erfgoedlindes in Vlaanderen genetisch sterk verschillen van commercieel verkrijgbaar plantgoed van linde¹. Dit genetisch onderzoek is duur en kan niet voor elke boom afzonderlijk uitgevoerd worden. Het expertenoordeel is echter dat de winterlinde in Peer met een zeer hoge waarschijnlijkheid ook lokaal genetisch materiaal bevat, dat verschilt van commercieel verkrijgbaar plantgoed. Net hierom is het belangrijk deze linde te behouden voor de toekomst.

Tevens bij de wetenschappelijke waarde wordt verwezen naar de 'vermoedelijk hoge leeftijd' van de winterlinde. De commissie merkt op dat de exacte leeftijd van de winterlinde niet gekend is, maar dat een ouderdom van meer dan 250 jaar wordt verondersteld. Het is de commissie niet duidelijk welke karakteristieken en metingen aan de basis liggen van dergelijke schatting. Bovendien wordt geen vergelijkend materiaal aangebracht. De commissie vraagt aldus deze ouderdomsschatting te onderbouwen of desgevallend achterwege te laten.

Antwoord:

Ouderdomsschattingen van lindes zijn bijzonder moeilijk, zeker van ooit gekandelarde bomen². De hoge leeftijd kan in dit geval afgeleid worden uit de vorm, omvang en context van deze boom, zoals besproken in het historisch overzicht van het inhoudelijk dossier (1.2). Met name de vorm als schermboom en het voorkomen van een langgestrekte hoeve op de Ferrariskaart op deze locatie, zijn zeer sterke aanwijzingen voor een leeftijd van minstens 250 jaar. Deze onderbouwing voor de ouderdomsschatting wordt aangevuld bij de beschrijving van de erfgoedkenmerken.

Wat de historische waarde betreft merkt de commissie op dat niet met zekerheid geweten is door wie, wanneer en waarom de boom werd aangeplant. De hypothetische oorsprong van de

¹ Vanden Broeck, A., Cox, K., Melosik, I., Maes, B. & Smets, K. (2018). Genetic diversity loss and homogenization in urban trees: the case of *Tilia x europaea* in Belgium and the Netherlands. *Biodiversity and Conservation*, 27 (14): 3777-3792.

² Smets, K., Van den Breemt, P. & Haneca, K. (2016). Ongewoon wonderlijke bomen bij de Onze-Lieve-Vrouw ter Koortskapel in Sint-Katelijne-Waver. *M&L - Tijdschrift voor Monumenten, Landschappen & Archeologie* 35 (1): 24-29.

winterlinde als schermbeplanting bij een voormalige hoeve is enkel gebaseerd op aannames over zijn ouderdom, groeivorm en op heden verdwenen bebouwing. Van de boom zelf wordt geen historisch beeldmateriaal aangereikt. De commissie is daarom van mening dat de historische context te beperkt gekend en afleesbaar is om de historische waarde toe te kennen. De commissie vraagt bijgevolg de historische waarde niet toe te kennen aan de winterlinde.

Antwoord:

Gezien de landelijke omgeving en oorsprong van de boom is het niet verwonderlijk dat er geen beeld- of archiefmateriaal over de aanplant of vroegere levensfase van de winterlinde voorhanden is. Hierdoor kan inderdaad slechts een benaderende leeftijdsinschatting worden gemaakt (zie hierboven) en kan er geen relatie gelegd worden met de persoon of familie die de boom ooit bewust heeft aangeplant. Niettemin is de historische context toch zo ruim mogelijk in beschouwing genomen. Met name de vorm als schermboom en het voorkomen van een langgestrekte hoeve op de Ferrariskaart, vormen voldoende sterke aanknopingspunten voor een reële historische waarde. Historisch landgebruik valt onder de historische waarde zoals gedefinieerd in het Onroerendergoeddecreet: 'Een onroerend goed heeft historische waarde als het getuigt van een (maatschappelijke) ontwikkeling, gebeurtenis, figuur, instelling of landgebruik uit het verleden van de mens'. Ook in de recente methodologie voor de inventarisatie van houtige beplantingen met erfgoedwaarde³ wordt dit op deze manier geïnterpreteerd.

Tot slot meent de commissie dat voor de winterlinde in Peer wel een volkskundige waarde kan worden overwogen. De boom blijkt tot in de twintigste eeuw een devotieele functie te hebben gehad. Het Mariabeeldje is niet meer aanwezig in de stam, maar bleef naar verluidt bewaard. De plantlocatie in dorpscentrum Linde – waar inwoners van het naar een lindeboom genoemde gehucht eertijds samenkwamen – herinnert volgens de commissie eveneens aan 'gebruiken en gewoonten, voorstellingen en tradities van een specifieke bevolkingsgroep of gemeenschap in het verleden'.

Antwoord:

De volkskundige waarde lijkt te beperkt aanwezig om deze waarde toe te kennen, aangezien het Mariabeeldje niet meer in de stam aanwezig is en er een afsluiting is geplaatst tussen de boom en de openbare weg, zodat de eventuele functie als ontmoetingsplaats verloren is gegaan.

De commissie vraagt om de algemene omschrijving van de beheersvisie in art 3,1° aan te vullen met de esthetische en ruimtelijk-structurerende waarde. Deze waarden verantwoorden namelijk het behoud van het beeldbepalende karakter van de boom.

Antwoord:

Deze omschrijving wordt aangevuld met de esthetische en ruimtelijk-structurerende waarde.

De commissie merkt tevens op dat de beheersdoelstelling inzake heraanplant na afsterven van de boom het behoud van zijn genetisch materiaal vooropstelt. Daarbij wordt uitgegaan van het selecteren en opleiden van een nieuwe stam via een spaartelg. Om de bewaring van genetisch materiaal maximaal te verzekeren vraagt de commissie voor de winterlinde op te nemen dat nu al plantmateriaal geselecteerd kan worden van het nog relatief gezonde exemplaar.

Antwoord:

Wat betreft de beheersdoelstellingen voor het behoud van dit genetisch materiaal, is het behoud van de boom en, bij afsterven of afbreken, het behoud van stamvoetopslag momenteel

³ Van der Linden, G., Vanmaele, N., Smets, K. & Schepens, A. (2020). Handleiding voor het inventariseren van Houtige Beplantingen met Erfgoedwaarde. Handleiding agentschap Onroerend Erfgoed 23, 140pp.

voldoende om dit materiaal te behouden. Vermeerdering is mogelijk en wenselijk, maar is, gezien de goede gezondheidstoestand van de boom, nog niet aan de orde.

De commissie vraagt om voor de winterlinde de toelatingsplicht over het 'herprofileren, verdiepen, verstevigen van grachten' te schrappen. Nergens in het dossier is er sprake van grachten op de standplaats van de winterlinde.

Antwoord:

De boom staat in een vlak landschap met een weinig duidelijke afwatering. Aan elke perceelsgrens zijn er grachten aanwezig of hebben er ooit grachten gelegen. Rekening houdend met deze specifieke landschappelijke situatie is deze toelatingsplicht relevant.

Conclusie: het advies heeft invloed op het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit. Het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit werden als volgt aangepast:

inhoudelijk dossier:

1.3. Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken, aanvulling:

De juiste ouderdom van de boom is niet gekend, maar op basis van met name de vorm als schermboom en het voorkomen van een langgestrekte hoeve op de Ferrariskaart op deze locatie, is het aannemelijk dat de boom ouder dan 250 jaar is.

2.1. Evaluatie van de erfgoedwaarden: wetenschappelijke erfgoedwaarde, aanvulling:

De boom vertoont sterke veteraan kenmerken waarbij zich in de holle stam opgestapeld houtmoolm bevindt, dat een uniek habitat vormt voor specifieke diersoorten, waaronder kevers. Door zijn omvang en vermoedelijk hoge leeftijd bezit deze boom een uitgesproken genetische waarde als vertegenwoordiger van een bijzondere variëteit, namelijk lokaal genetisch materiaal van winterlinde.

2.3. Motivering van de afbakening van de bescherming, aanvulling:

De kroonprojectie van de linde is omwille van het vroegere kandelaren niet in verhouding tot de enorme stamontrek, en ook niet gelijkmatig verdeeld. Door het kandelaren wordt de kruin beperkt in omvang: op het moment van bescherming bedraagt de grootste kruindiameter ongeveer 21 m. Vermits de kruin van een boom in evenwicht is met het wortelvolumen, is het wortelpakket hoogstwaarschijnlijk evenzeer beperkter dan verwacht mag worden van een boom met een dergelijke zeer grote stamontrek. Daarenboven situeren wortels zich vooral daar waar vocht en lucht aanwezig zijn en de wortelgroei kan dus, afhankelijk van de ondergrond, een onvoorspelbare vorm aannemen. De weg langs de linde heeft de groei van het wortelpakket waarschijnlijk belemmerd. Ook werd bij de afbakening het aantal gebouwen binnen de bescherming zoveel mogelijk beperkt. Daarom kan een cirkel met straal 20 m hier volstaan: dit omvat hier vermoedelijk de belangrijkste wortelzone.

ministerieel besluit:

Overweging wetenschappelijke waarde, aanvulling:

De boom vertoont sterke veteraan kenmerken waarbij zich in de holle stam opgestapeld houtmoolm bevindt, dat een uniek habitat vormt voor specifieke diersoorten, waaronder kevers. Door zijn omvang en vermoedelijk hoge leeftijd bezit deze boom een uitgesproken genetische waarde als vertegenwoordiger van een bijzondere variëteit, namelijk lokaal genetisch materiaal van winterlinde.

Art. 2, aanvulling:

De juiste ouderdom van de boom is niet gekend, maar op basis van met name de vorm als schermboom en het voorkomen van een langgestrekte hoeve op de Ferrariskaart op deze locatie, is het aannemelijk dat de boom ouder dan 250 jaar is.

Art. 3. 1º, aanvulling:

omwille van de wetenschappelijke, historische, esthetische en ruimtelijk-structurende waarde is de beheersvisie erop gericht om:

1.4. Opmerkingen van de zakelijkrechthouder(s)

De opmerkingen werden gevraagd op 23 juli 2020.

Eén van de zakelijkrechthouders gaf op 7 augustus 2020 opmerkingen over de bescherming van het onroerend goed. De opmerkingen maken integraal deel uit van het beschermingsdossier. Omwille van privacy-redenen zijn de opmerkingen van de zakelijkrechthouder anoniem opgenomen in dit document. Het beschermingsdossier bevat een overzicht van de opmerkingen en de gegevens van de zakelijkrechthouder.

Behandeling van de opmerkingen

De boom staat niet op ons perceel. Dienen wij desondanks mee te dragen in de kosten voor monitoring, beheer, onderhoud en eventuele heraanplant?

Antwoord:

Nee, de kosten worden gedragen door de eigenaar van de directe groeiplaats (stamvoet) van de boom. Andere zakelijkrechthouders hoeven niet bij te dragen in de kosten voor monitoring, beheer, onderhoud en eventuele heraanplant.

Zo ja, wat houdt voorgaande in? Ik lees in het verslag dat het beheer en onderhoud door een deskundige moet worden gedaan. Wie organiseert dit? Dienen wij dit zelf te doen (ook al staat de boom niet op ons perceel)?

Antwoord:

Nee, enkel voor het deel van het wortelgestel dat zich eventueel ondergronds onder de andere percelen bevindt, moeten de andere zakelijkrechthouders bij ingrepen in de bodem met de grootste voorzorg handelen. Het wegsnoeien van zware wortels mag niet zonder toelating. Een begeleiding van een boomdeskundige kan dan nodig zijn.

Welke maatregelen dienen wij te nemen als eigenaar van ons perceel? Dienen wij enkel in te staan voor het deel van de boom dat zich (eventueel) ondergronds onder ons perceel zou bevinden of ook voor de boom zelf? Kan u de maatregelen in artikel 4 van het beschermingsbesluit toelichten met concrete voorbeelden?

Antwoord:

Enkel voor het deel van het wortelgestel dat zich eventueel ondergronds onder een bepaald perceel bevindt, moet de eigenaar bij ingrepen in de bodem met de grootste voorzorg handelen.

Wij zijn projectontwikkelaar. Heeft de bescherming van de ondergrond van een deel van ons perceel invloed op de mogelijkheden om het perceel te ontwikkelen?

Antwoord:

Bij een ontwikkeling zal er advies vanuit het agentschap Onroerend Erfgoed zijn op de bouwaanvraag. Hierbij zal geëvalueerd worden wat de impact van de werken is op de boom. Als er bij het bouwen bijvoorbeeld een bemaling nodig is zal de zakelijkrechthouder hiervoor een toelating moeten aanvragen (confer MB art. 5, par. 9).

Conclusie: de opmerkingen hebben geen invloed op het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit.

1.5. Conclusie voorafgaand aan de voorlopige bescherming

De uitgebrachte adviezen en de opmerking(en) van de zakelijkrechthouder(s) hebben invloed op het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit. Het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit werden als volgt aangepast:

inhoudelijk dossier:

1.3. Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken, aanvulling:

De juiste ouderdom van de boom is niet gekend, maar op basis van met name de vorm als schermboom en het voorkomen van een langgestrekte hoeve op de Ferrariskaart op deze locatie, is het aannemelijk dat de boom ouder dan 250 jaar is.

2.1. Evaluatie van de erfgoedwaarden: wetenschappelijke erfgoedwaarde, aanvulling:

De boom vertoont sterke veteraan kenmerken waarbij zich in de holle stam opgestapeld houtmoolm bevindt, dat een uniek habitat vormt voor specifieke diersoorten, waaronder kevers. Door zijn omvang en vermoedelijk hoge leeftijd bezit deze boom een uitgesproken genetische waarde als vertegenwoordiger van een bijzondere variëteit, namelijk lokaal genetisch materiaal van winterlinde.

2.3. Motivering van de afbakening van de bescherming, aanvulling:

De kroonprojectie van de linde is omwille van het vroegere kandelaren niet in verhouding tot de enorme stamontrek, en ook niet gelijkmatig verdeeld. Door het kandelaren wordt de kruin beperkt in omvang: op het moment van bescherming bedraagt de grootste kruindiameter ongeveer 21 m. Vermits de kruin van een boom in evenwicht is met het wortelvolumen, is het wortelpakket hoogstwaarschijnlijk evenzeer beperkter dan verwacht mag worden van een boom met een dergelijke zeer grote stamontrek. Daarenboven situeren wortels zich vooral daar waar vocht en lucht aanwezig zijn en de wortelgroei kan dus, afhankelijk van de ondergrond, een onvoorspelbare vorm aannemen. De weg langs de linde heeft de groei van het wortelpakket waarschijnlijk belemmerd. Ook werd bij de afbakening het aantal gebouwen binnen de bescherming zoveel mogelijk beperkt. Daarom kan een cirkel met straal 20 m hier volstaan: dit omvat hier vermoedelijk de belangrijkste wortelzone.

ministerieel besluit:

Overweging wetenschappelijke waarde, aanvulling:

De boom vertoont sterke veteraan kenmerken waarbij zich in de holle stam opgestapeld houtmoolm bevindt, dat een uniek habitat vormt voor specifieke diersoorten, waaronder kevers. Door zijn omvang en vermoedelijk hoge leeftijd bezit deze boom een uitgesproken genetische waarde als vertegenwoordiger van een bijzondere variëteit, namelijk lokaal genetisch materiaal van winterlinde.

Art. 2, aanvulling:

De juiste ouderdom van de boom is niet gekend, maar op basis van met name de vorm als schermboom en het voorkomen van een langgestrekte hoeve op de Ferrariskaart op deze locatie, is het aannemelijk dat de boom ouder dan 250 jaar is.

Art. 3. 1°, aanvulling:

omwille van de wetenschappelijke, historische, esthetische en ruimtelijk-structurende waarde is de beheersvisie erop gericht om: